

**Адабиётлар**

1. Мухамедова Д., Носирова Д. “Хозирги замон ўзбек тилини ўқитиш методикаси”. Дарслик. 2007.
2. Абдурахмонова М. “Она тилини ўқитиш методикаси” услубий қўлланма. 2010.
3. Тухлиев Б., Шамсиева М., Зиёдова Т. “Она тилини ўқитиш методикаси”. Дарслик. 2002.
4. [http://sahifa.tj/uzbekskij\\_russko.aspx](http://sahifa.tj/uzbekskij_russko.aspx). Русско - узбекский переводчик.
5. <https://my.gov.uz/>. Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali.
6. <https://www.lex.uz>. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. <http://library.ziyonet.uz/> - ta'lim portali.

**РЕЗЮМЕ**

Таълим тизими ва уни йўлга қўйиш борасидаги янгиланишлар кейинги вақтларда жаҳон миқёсида кенг ёйилиб бормокда. Интерфаол усуллар мустақил фикрлайдиган, изланадиган ўқувчиларни шакллантириш имконига эгаллиги билан эътиборга лойиқдир. Интерфаол методлардан фойдаланаётган муаллим шунчаки дарс берувчи эмас, балки ўқувчининг тадқиқотчилик фаолиятидаги маслаҳатчиси, ташкилотчиси ва мувофиқлаштирувчиси.

**РЕЗЮМЕ**

Система образования и внедрение инноваций широкое распространение во всём мире в последнее время. Интерактивные методы являются эффективными, потому что они обладают способностью формировать у учащихся критическое мышление. Преподаватель использующий интерактивные методы на уроке, является консультантом, организатором и координатором исследовательской деятельности студента.

**SUMMARY**

The education system and students implementation of innovations in it have been widely spread around the world lately. Interactive methods are remarkable because they have the ability to form in independent critical thinking. The teacher using interactive methods at the lesson is a consultant, organizer and coordinator in the student's research activity.

**Tálim - tárbiya metodikasi**

**ОНА ТИЛИ ДАРСЛАРИДА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН  
ФЙДАЛАНИШНИНГ САМАРАДОРЛИГИ**

**Ш.Абдиназимов** – *филология фанлари доктори, профессор*

*Бердақ номидаги Қарақалпоқ давлат университети*

**Г.Тоирова** – *филология фанлари бўйича фалсафа доктори*

*Бухара давлат университети*

**Таянч сўзлар:** семинар-дарс, конференция-дарс, фантазия-дарс, «зинама-зина», «тез айтиш», «пирамида», электрон китоб.

**Ключевые слова:** урок-семинар, урок-конференция, урок-фантазия, «шаг за шагом», «пирамида», «скороговорка», электронная книга.

**Key words:** lesson - seminar, lesson conference, lesson-fantasy, step by step, Pyramid, tongue twister, an e-book.

Кейинги йилларда мустақил Ўзбекистонимизда нафақат иқтисодий соҳада, балки таълим соҳасида ҳам кенг қамровли ислохотлар олиб борилмоқда. Босқичма-босқич амалга оширилаётган «Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури» нинг иккинчи босқичида таълим тизимига янги педагогик технология (ЯПТ)ларни олиб кириш, умумий, ўрта махсус таълим ҳамда олий таълим тизими моддий техника базасини мустаҳкамлашдек улуғвор вазифани амалга ошириш вазифаси юклатилган. Ҳозирги кунда янги педагогик технологиялар ўқув материаллини тингловчига етказишнинг энг содда усули сифатида баҳоланиб, таълим жараёнини янги сифат кўрсаткичларига олиб чиқиши мумкин бўлган энг муҳим омил эканлиги услубшунос-лар томонидан эътироф этилмоқда.

Таълим-тарбия иши бугунги кунда ўқувчини ҳар томонлама ривожлантиришни мажмуавий жараён сифатида намоён бўлмоғи керак. Шунинг учун ҳам мазкур жараён турли ёшдаги ўқувчиларнинг аклий ривожланиш динамикасини, ўқув-билув жараёнида ўқувчи шахсининг фаолияти, таҳсил олиши ва ривожланишининг ўзаро алоқадорлигини таъминлашга ёрдам бермоғи лозим. Айнан бу ҳолат ривожлантирувчи таълим ғоясида ўз аксини топмоқда.

Ўқувчи шахсининг умумий ривожланишига йўналтирилган ўқув-билув жараёнини ташкил этиш ўта долзарб масалаларидан биридир. Бунда билиш жараёнининг ўзи ўқувчини кузатиш, унинг фаолиятини ташкил этишга йўналтирилмоғи лозим.

Дидактик ва психологик талабларни ҳисобга олган ҳолда муайян ўқув предмети доирасида махсус ташкил этилган индивидуал ҳамда алоҳида гуруҳларда, жамоа бўлиб олиб бориладиган ишлар орқали ҳамда турлича мураккаблик даражасида бўлган топшириқларнинг ҳар томонлама ўйлаб чиқилган тизими ҳар бир мавзунинг ўзлаштирилиши муайян педагогик шарт-шароитларни талаб қилади. Ана шу маънода дарсларни мазмунли, кизикарли ташкил қилиш омиллари ниҳоятда ранг-барангдир.

Дарҳақиқат, истиқлол шарофати билан она тили таълими мазмуни тубдан янгиланди. Таълим она тили ўқитувчилари олдида ҳам ижодий тафаккур соҳибини

етиштириш вазифасини юклади. Аммо бу улуғвор вазифа илғор педагогик технологияларни дарс жараёнига қўллаш билангина амалга оширилади. Маълумки, она тили таълими технологияси таълим мазмуни, усули, воситалари билан чамбарчас боғлиқ. Таълимнинг янги мақсади янги усуллар билан дарс ўтишни такозо этади. Жумладан, машғулотларда қуйидаги усуллардан фойдаланиш ўқув самарадорлигини оширишга хизмат қилади: семинар-дарс, конференция –дарс, матбуот – дарс, мусобақа - дарс, фантазия-дарс ва бошқалар. Бу усулларнинг барчаси бир-биридан мазмунли, кизикарли ва айни замонда такрорланмасдир.

Ҳар бир машғулотда айниқса, қуйи синфларда дарс мақсадида келиб чиққан ҳолда «зинама-зина», «тез айтиш», «пирамида» каби ўйин турларидан фойдаланиш мумкин.

1. Тез айтиш. Бу ўйинни «Сўз ясаши» мавзусини ўтиш жараёнида олинган билимларни мустаҳкамлаш ва хотирани синаш мақсадида тадбиқ этиш мумкин. Ўйин тартиби қуйидагича:

1. Синфдаги барча ўқувчилар иштирок этади.
2. Иштирокчилар ясама сўз айтиши керак.
3. Ўзидан олдинги иштирокчи айтган сўзни айтиб, сўнгга ўзи янги (такрорланмаган) сўз айтиши керак.
4. Янги сўз айта олмаган ёки айтилган сўзни такрорлаган ўқувчи ўйиндан чиқади.
5. Барча сўзларни ўз ўрнида хатосиз тез айта олган ўқувчи ғолиб саналади.

2. Синквейн. Қуйи синфларда «Синонимлар» мавзусини ўтиш жараёнида синквейн усулида мавзунини хулосалаш мумкин. Масалан, ўқитувчи магнит доскаси-га «Дарс ўтаётган ўқитувчи» расмини илади ва тўрт нафар ўқувчига қуйидагича топшириқ беради:

1-ўқувчи: расмни икки сўз билан ифодалаши; 2-ўқувчи: расмни уч сўз билан; 3-ўқувчи эса тўрт (жумла) сўз билан ифодалаши ва 4-ўқувчи битта сўз билан ифодалаши керак. Бу жараён қуйидагича амалга оширилади:

- 1-ўқувчи: биринчи **муаллимим**.
- 2-ўқувчи: Ҳарф танитган **ўқитувчим**.
- 3-ўқувчи: Одоб-ахлоқдан сабоқ берган **мураббийим**.

**4-ўқувчи: Устозим.**

Уларни тинглаб турган синфдаги бошқа ўқувчи мавзунини қуйидагича хулоса қилади: айтилиши ҳар хил, маъноси бир-бирига яқин бўлган сўзлар синонимлардир. Жумладан, муаллим, ўқитувчи, мураббий, устоз сўзлари синоним сўзлар ҳисобланади.

Тил таълимида, жумладан, морфология сатҳини ўқитишда грамматик топишмоқлардан ўринли фойдаланиш ва уларни сахнада эртак қаҳрамонлари нутқида баён этиш болаларда сахна маданиятини тарбиялабгина қолмай, балки эртак қаҳрамонларининг нутқида жавобан тез ва равон жавоб топишни ҳам ўргатади. Дарсни топишмоқлар асосида ташкил этиш ўқитувчига тез ва қулай баҳолаш имкониятини яратади, чунки ўқувчилар орасидаги баҳсу мунозара бунга сабаб бўлади. Масалан, мавҳум отлар мавзусини ўрганиш жараёнида қуйидаги грамматик топишмоқлардан фойдаланиш фақат таълим бериш эмас, балки тарбия беришнинг муҳим омили ҳамдир.

Йигитларга **вазминлик**,

Қизларга бўлсин ибo.

Донога **бағри кенглик**,

Ёшларда бўлсин ҳаё.

Қандай қўшимчадир – лик,

Қандай сўз: **бағри кенглик** ?

**ёки**

**Тозалик** умрингга умр қўшади,

**Яхшилик** қалбларга қувонч қўшади.

Иккиси бўлса доим одатинг,

Шудир сенинг шарафинг, саодатинг.

Матнда қайси сўзлар,

Бўлибди мавҳум отлар ?

3. Бурчаклар ўйини. Ўқитувчи она тилидан маълум боб ёки катта бир бўлимни ўтиб тугатгач, такрорлаш ёхуд мустақамлаш дарсларида бу ўйин туридан фойдаланиши мумкин. Масалан, 5-синфда «Ёрдамчи сўз туркумлари» ўрганилгач, синфнинг уч ёки тўрт бурчагига «Боғловчи», «Юклама», «Қўмакчи» каби ёзувлар ёзилган тахтакчаларни олиб қўйган бўлади. Дарс максатди эълон қилинган, ўқувчилардан ихтиёрий суратда шу бурчакларни танлашлари ва нима учун шу бурчакни танлагани сабаблари сўралади. Ўқувчилар биринчидан танлаган бурчаклари номига таъриф беришади ҳамда

**Адабиётлар**

1. Каримов И.А. Баркамол авлод - Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. "Олий Мажлиснинг биринчи чақириқ тўққизинчи сессиясида қилинган маъруза, 29 август, 1997) -Т.: 1997.
2. Авлиёқулов Н.Х. Замоновий ўқитиш технологиялари. -Т.: 2001.
3. Азизхўжаев Н.Н. Ўқитувчи мутахассислигига тайёрлаш технологияси. -Т.: 2000.
4. Неъматова Г.Х. Ижодий тафаккурни ривожлантириш технологияси ва ўқитувчининг мустақил фаолияти. (она тили ўқитувчилари учун методик тавсиялар). -Т.: 2001.
5. Очилов М. Янги педагогик технологиялар. -Қарши: «Насаф», 2000.
6. Сирождидинов Р. Грамматик топишмоқлар. -Т.: «Ўқитувчи», 1995.

Мақолада она тилини ўқитишда инновацион технологияларнинг самарадорлиги ўрганилган. Курснинг самарадорлигини оширишда метод ва ўйинлар аҳамиятли ҳисобланади. Янги педагогик технологиялар ўқув материални тингловчига етказишнинг энг содда усули сифатида баҳоланиб, таълим жараёнида янги сифат кўрсаткичларига олиб чиқиши мумкин эканлиги эътироф этилмоқда.

**РЕЗЮМЕ**

В статье рассматривается эффективность использования инновационных технологий в преподавании родного языка. Для повышения эффективности курса важны многочисленные игры и методы. Новые учебные материалы и образовательные технологии рассматриваются как простой способ добраться до слушателя, и это может способствовать повышению качества образовательного процесса.

**РЕЗЮМЕ**

The author of the article studies the effectiveness of the use of innovative technologies in the teaching of the mother tongue. In increasing the effectiveness of the course numerous games and techniques are very important. New teaching materials and educational technologies are regarded as the easiest way to get to the listener, and it can enhance the quality of the educational process.

**SUMMARY**

**TEKNOLOGIK LOYIHALASH – MUSIQA MASHG'ULOTLARIDA SAMARALI TA'LIM**

**E.Abdukarimova – assistent o'qituvchi**

*Jizzax davlat pedagogika instituti*

**Tayanch so'zlar:** pedagogika oliy o'quv yurtlari, musiqa ta'limi, mumtoz va maqom musiqasi, tashkil etish texnologiyasi, loyihalash, afzallik.

**Ключевые слова:** школа, музыкальная культура, классическая музыка, организация, технология, проектирование, будущий учитель, преимущество

**Key words:** school, music culture, classic music, organization, technology, designing, future teacher, advantage.

Pedagogika oliy o'quv yurtlari (Pedagog o'qituvchilar tayyorlaydigan universitet va institutlar) asosan umumta'lim o'rta maktablari uchun mutaxassis o'qituvchilar

uni nima maqsadda tanlaganliklarini izohlashadi. Шу йўл билан ўтилган мавзулар мустақамланади.

Дарҳақиқат, замоновий инновацион технология жуда кўп имкониятларни яратиб бермоқда. Масалан, компьютер мультипликатция, мультимедия ва бошқалар. Улар ўз навбатида фаол ҳаракатлантирувчи ўқув тизимини ва электрон китобларни яратишга қулай имкон беради. Натижада замоновий инновацион маъруза, амалий ва тажриба хоналарини ташкил қилинмоқда.

Жумладан, талаба электрон китоб орқали қуйидаги имкониятларга эга бўлиши мумкин:

- Зарурий адабиётни тезда излаш(оддий дарсликда буни излаш қийин бўлиши мумкин).

- Мавзуга дахлдор илмий адабиётдан(асл нухасидан) фойдаланиш.

- Матннинг зарурий лавҳаларини принтер орқали босмадан чиқариш .

- Маърузада олган билиминини мустақамлаш ва тез текшириш (тест, бошқотирма, ижодий матн тузиш, жадвални тўлдириш каби)

- Кўпхонали интерфайсдан фойдаланиш

- Вертуал мулоқот асосида олиб бориладиган ўқитиш тизимидан фойдаланиш (масофавий ўқитиш)

- Оддий дарсликда бўлмаган аудио, видео кўринишларни,(жонли овоз, рангли тасвир, мусика) ҳаракат элементларини кўриш ва эшитишга муяссар бўлади.

Умуман, таълимида бундай ўйин турлари ва замоновий инновацион технологиядан фойдаланиш ўқувчилар билимининг ошишига, тафаккурини ўстиришда, шу билан фанлараро алоқадорликни таъминлашда муҳим омиллардан биридир. Қолаверса, у болаларни эътиборли бўлишга, мустақил ижодий фикр юритишга ўргатади, билимларни ўзлаштиришга ижобий таъсир этади. Бундай машғулотлар ўқувчини толиқтирмайди, аксинча, уларга ўзгача шавқ ва шодиёналиклар улашиб, ижодкорликка ва қизиқувчанликларга чорлайди.

Мавзуга оид шиор, режа, тест топшириқлари, шу мавзуга оид топишмоқлар, проектор орқали кинофильмдан лавҳа ёки магнит лентасига ёзилган оғзаки матн, бошқотирма, мавзуга доир журнал, қўлланма, дарслик ҳамда лўғатлардан фойдаланиш дарс самарадорлигини оширишнинг муҳим воситаларидир.